

яскраво проявляється схильність до конкуренції та співпраці. Проте найбільше схильні до конкуренції плавці (37,5%). Таким чином, особливості стилів реагування підлітків-спортсменів зумовлені специфікою виду спорту, яким вони займаються [3].

На самооцінку підлітків-спортсменів впливає рівень їх спортивних досягнень. Зокрема, значні спортивні результати (наприклад, перемоги на чемпіонатах України) у підлітковому віці можуть впливати на формування неадекватної (завищеної або заниженої) самооцінки. Підлітки, які не мають високих досягнень у спорті (не вище обласного рівня) відрізняються вищими показниками адекватної самооцінки, ніж підлітки, які спортом не займаються, або які мають значні спортивні досягнення.

Література

1. Головатий М.Ф. Соціальна політика і соціальна робота : Термінол.-понят. словн. / М.Ф. Головатий, М.Б. Панасюк. — К.: МАУП, 2005. — 560 с.
2. Гуменюк О. Структурно-функціональна модель глобальної Я-концепції в науковому підході Роберта Бернса / О. Гуменюк // Психолог. — 2005, № 13 (157). — С. 3-8.
3. Шаповал М.О. Особливості формування здорового способу життя підлітків-спортсменів / М.О. Шаповал, В.М. Кондель // Проблеми цивільного захисту населення та безпеки життєдіяльності: сучасні реалії України : матеріали IV Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції, 20 квітня 2018 р. — Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. — С. 142–143.

ЕКОЛОГО-ВАЛЕОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ — НЕВІД'ЄМНИЙ ЕЛЕМЕНТ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Шаповалова Т.Г.

Маріупольський державний університет

Здоров'я — безцінний здобуток не тільки кожної людини, але й усього суспільства. Формування і збереження здоров'я на всіх етапах розвитку людини є обов'язковим завданням будь-якої держави.

Створення умов для розвитку підростаючого покоління, виховання освіченої, творчої особистості, формування її фізичного, психічного і духовного здоров'я — найважливіше завдання державної освіти в цілому.

Криза здоров'я людини пов'язана з культурно-антропологічною кризою, духовним занепадом особистості, ігноруванням здоров'язначальної ролі природного середовища та його факторів.

Сучасна гуманістично-ноосферна концепція лежить в основі еколого-валеологічного мислення, яке розглядає різні варіанти переорієнтації впливу людини на навколишнє середовище. В концепції розглядаються такі напрями: охорона ще існуючої природної компоненти довкілля шляхом обмеження і скорочення руйнівного впливу цивілізації на біосферу; здійснення інтенсифікації і регуляції природних процесів; безпосереднє внесення людиною змін у природне навколишнє середовище; здоров'язбереження людини і ноосферного середовища. Проблема формування цілісної ноосферної здоров'язбережувальної свідомості (цілісне здоров'язбережувальне мислення, поведінка та світогляд) повинна стати однією з провідних у освітньому просторі.

Ноосферний підхід у системі освіти базується на концептуальній основі освіти, яка повинна забезпечувати інформаційну, навчальну, виховну, розвиваючу та здоров'язберезувальну функції.

У XXI столітті з'являються нові науки, одна з них — ековалеологія, яка може стати пріоритетною, оскільки вивчає здоров'я людини у взаємозв'язку та взаємозалежності з довкіллям.

Еколого-валеологічна культура складається з відчуття людиною єдності з природою, знання еколого-валеологічних норм, розуміння необхідності їх виконання, формування почуття особистої зацікавленості і особистої відповідальності за своє здоров'я в поєднанні з природою.

У формуванні еколого-валеологічної культури можна виділити три аспекти:

- пізнавальний (людині необхідна певна сума знань про природу свого тіла та здоров'я);
- емоційний (важливо мобілізувати емоції, прищепити турботливе ставлення до свого здоров'я та природи);
- прикладний (необхідно створити умови, щоб кожний член суспільства зробив свій внесок у справу збереження свого здоров'я).

Від розвитку системи еколого-валеологічної освіти, створення нового стилю еколого-валеологічного мислення значною мірою залежить формування здорового способу життя, зміцнення та збереження здоров'я.

Позашкільний навчальний заклад еколого-натуралістичного напрямку є одним із важливих соціальних інститутів, що впливає на формування еколого-валеологічної культури дітей та молоді.

Погіршення стану довкілля та здоров'я людини спонукало нас до створення та розробки інтегрованих програм гуртків з ековалеології, які дають можливість озброїти школярів знаннями про навколишнє природне середовище, природні і біоенергетичні фактори здоров'я, уміннями і навичками адаптації до довкілля, самооздоровлення, саморегуляції та самовиховання особистості гуртківця [1].

Навчальні програми з ековалеології мають уніфіковану структуру. Вони складаються з короткої передмови, орієнтовного тематичного плану та змісту, переліку основних знань, які мають засвоїти гуртківці, понятійно-термінологічного апарату програми, умінь і навичок сформованих під час навчання, перелік літератури для учнів і керівників гуртків.

Зміст програм побудовано з урахуванням основних принципів:

- *відповідності* змісту навчального матеріалу віковим особливостям гуртківців на всіх етапах навчання;
- *структурної єдності*, що забезпечує логічну єдність змісту знань на всіх етапах і рівнях навчання в загальноосвітній школі та позашкільному навчальному закладі;
- *системності і послідовності*, що відображає логіку послідовності формування системних знань з ековалеології, відповідних умінь і навичок у визначеному порядку і системі;
- *практичної спрямованості (прогностичності)*, що визначає зміст, завдання, форми і методи реалізації здобутих знань гуртківцями з ековалеології у практичній навчально-пізнавальній і пошуково-дослідницькій діяльності і сприяє формуванню еколого-валеологічної культури особистості.

Відповідно до Закону України «Про позашкільну освіту» програми

планувалися з урахуванням рівнів: *початковий* — гуртки загально-розвивального спрямування; *основний* — гуртки, які розвивають стійкі інтереси вихованців, учнів і слухачів, дають їм знання, практичні уміння і навички, задовольняють потреби у професійній орієнтації; *вищий* — гуртки за інтересами здібних і обдарованих учнів.

Програми «Ековалеологія» розраховані на використання керівниками гуртків чи творчих об'єднань позашкільних навчальних закладів еколого-натуралістичного напрямку та можуть використовуватись і вчителями загальноосвітніх навчальних закладів у позаурочній і позашкільній роботі.

Тематичне планування програм, кількість годин, окремі теми та завдання можуть змінюватися та адаптуватися до умов закладу, регіону з урахуванням вікових особливостей гуртківців.

Запропонована програма «Ековалеологія» побудована на основі особистісно-орієнтованого, діяльнісного, компетентнісного підходів.

На нашу думку, програму формування еколого-валеологічної культури та свідомості особистості треба починати з молодшого шкільного віку і навіть з дошкільного, якщо в позашкільному навчальному закладі є дитсадкові групи (групи ДНЗ, які входять до комплексу ПНЗ — ДНЗ).

І головне, не забувати про педагогічний принцип бережливого ставлення керівника гуртка до здоров'я своїх вихованців, як у навчально-виховному процесі, так і у повсякденні.

Процес формування еколого-валеологічної культури дітей та молоді є цілісною, динамічною соціально-педагогічною системою, в якій структура, зміст і методи направлені на формування якісного здоров'я вихованця в екологічно здоровому навколишньому середовищі, і здійснюється на принципах природо- і культуровідповідності та духовно-фізичної гармонії людини та природи.

Еколого-валеологічна освіта набуває нового значення, коли пов'язується перш за все з активно маніфестуючим сьогодні компетентнісним підходом до освіти.

У формуванні еколого-валеологічної культури у навчальному закладі ми виокремлюємо три основних аспекти: *пізнавальний* (людині необхідна певна сума знань про природу, власне тіло та здоров'я); *емоційний* (важливо мобілізувати емоції, прищепити турботливе ставлення до власного здоров'я та природи); *прикладний* (необхідно створити умови, щоб кожен міг зробити свій внесок у справу збереження природи і власного здоров'я).

Від розвитку системи еколого-валеологічної освіти, створення нового стилю ноосферного мислення значною мірою залежить формування здорового способу життя, зміцнення та збереження здоров'я. Результатом еколого-валеологічної освіти та виховання повинна стати еколого-валеологічна культура, що припускає компетентнісний підхід вихованця до своїх генетичних, фізіологічних можливостей, методів і засобів контролю, збереження і розвитку власного здоров'я як невід'ємної частки природи, уміння поширювати свої знання та передавати їх оточуючим. Чітко простежується взаємозв'язок між еколого-валеологічним вихованням, еколого-валеологічною культурою та ноосферним світоглядом.

На наше переконання, саме передова ноосферна педагогічна парадигма формування еколого-валеологічної культури робить можливим технологічний прорив у здоров'язбережувальній діяльності, забезпечує перехід суспільства на новий еколого-оздоровчий рівень. Впровадження ідей ноосферизму в систему освітнього простору визначає, що саме ноосферна

освіта повинна стати парадигмою формування людини ХХІ століття.

Сьогодні освіта розглядається як головний чинник не лише гуманітарного, соціального, економічного розвитку, а й як пріоритетна галузь інвестування у фізичне та психічне здоров'я дітей та молоді.

Колектив авторів під керівництвом Т. Г. Шаповалової — к. пед. н., доцента Маріупольського державного університету, розробив та апробував біоенергетичну здоров'язбережувальну технологію, яка передбачає використання енергетики природних об'єктів (рослин, тварин, неживих предметів) з метою оздоровлення, релаксації та соціалізації підростаючого покоління [2].

Безперечно, будь-яка педагогічна технологія має бути здоров'язбережувальною. Розроблені методики дають можливість ефективно впроваджувати біоенергетичні здоров'язбережувальні технології в навчально-виховний процес як загальноосвітнього, так і позашкільного навчального закладу.

Інтеграція України в європейський та світовий освітній простір обумовила необхідність переглянути підходи до навчання школярів, проаналізувати фактори, що гальмують підвищення якості та формування життєспроможності особистості.

Саме тому поняття здоров'язбережувальної компетентності активно впроваджується в педагогічну практику всіх навчальних закладів. Разом з тим, проблема формування здоров'язбережувальної компетентності дітей та молоді, її компонентний склад, модель процесу її становлення у навчально-виховному процесі вивчена недостатньо. Реалізацію ідей сталого розвитку системи «людина — природа — суспільство» зорієнтовано на ствердження життя та здоров'я людини як вищих цінностей та мети її діяльності.

Упровадження в навчальному закладі біоенергетичних здоров'язбережувальних технологій диктує час, оскільки на сучасному етапі школа спрямовує учня на пізнання себе в навколишньому світі, вироблення свого життєвого проекту.

Глобальні прогнози спільного розвитку природи і суспільства застерігають: якщо люди не змінять існуючої поведінки в природному середовищі, то екологічна катастрофа стане неминучою, що викличе сумні наслідки і нестачу ресурсів, деградацію середовища, хвороби, масову смертність. Необхідна перебудова мислення, формування високої еколого-валеологічної культури та світогляду.

Література

1. Шаповалова Т. Г. Навчальні програми з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку «Ековалеологія» /Т. Г. Шаповалова. — Бердянськ, 2014. — 84с.
2. Шаповалова Т. Г. Гармонізуюча енергетика природи : навч.-метод. посіб. / Т. Г. Шаповалова, В. Д. Мелаш, К.І. Ковальчук. — Мелітополь : Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2016. — 324 с.